

Englandspiel was een Britse misleidingsactie

Pieter Hans Hoets toont enkele van de 'Most Secret'- documenten die in Engeland nog tot 2042 ontoegankelijk zijn, maar in de Verenigde Staten al wel kunnen worden bestudeerd

Door André Horlings, Het Binnenhof, 8 november 1990

‘Niet de Duitsers hadden de Britten in hun zak, zoals zij zelf geloofden en in onderzoeken door de [Enquêtecommissie](#) en [dr. L. de Jong](#) lijkt te worden bevestigd, maar omgekeerd. Het spel is door de Britse hoogste legerleiding gebruikt om misleidende berichten in het kamp van de vijand te verspreiden, als onderdeel van een campagne die de aandacht moest afleiden van de juiste plaats van de invasie: Normandië. En dat is gelukt”, zegt in zijn vandaag gepresenteerde boek 'Englandspiel ontmaskerd'. Volgens hem was het spel één van de zeker vijf campagnes die moesten suggereren dat de invasie bij Calais zou komen.

In februari 1946 meldde de onlangs overleden Nederlandse verzetsstrijder Hans Teengs Gerritsen zich bij het ministerie van oorlog in Londen. Hij wilde de telegrammen inzien die de parachutisten van het [Englandspiel](#) naar Engeland hadden geseind.

Daarin zou hun 'security check' moeten ontbreken, het afgesproken teken dat de agent in Duitse gevangenschap was geraakt en dus onder dwang zat te seinen. Een overbeleeft portier hield de boot af; er was een verhuizing aan de gang en hij moest later maar eens terugkomen.

Twee dagen later maakte de Daily Mail in een klein bericht melding van een brandje in het War Office. Er was niet veel schade. „Ik heb opgebeld”, aldus [Teengs Gerritsen](#) in mei 1949 voor de Enquêtecommissie, „waarop ze mij hebben gezegd dat het nog niet zover was.

Ik kon terug naar Holland gaan; ze zouden me berichten. Toen heeft de heer Sanders van het Nederlandse Bureau Inlichtingen in Londen bericht gekregen dat in die brand de telegrammen waren gesneuveld”.

Dat was niet waar. Drie jaar na het brandje maakten de Britten officieel bekend dat de Englandspieltelegrammen in 1948 door de Britse geheime inlichtingendienst MI6 'met inachtneming van de normale procedures' waren verbrand...

Toen dr. L. de Jong in 1967, in het kader van zijn boekenserie aan '[Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog](#)', de Britse regering toegang vroeg tot de bewaard gebleven stukken van de Dutch Section van de Special Operations Executive (SOE), werd hem die geweigerd....

Elf jaar later opnieuw, al toonden de Britten zich toen bereid nadere inlichtingen te geven op grond van concrete vragen. En passant werd daarbij meegedeeld dat 'de fragmentaire stukken' die bewaard waren gebleven 'een nachtmerrieachtige warboel' vormden. 'Wij hebben geen aanleiding te menen dat zij inzake het Englandspiel gegevens bevatten die van wezenlijk belang zijn', aldus De Jong.

'Hij sluit zich aan bij de officiële verklaring van het British Foreign Office aan mr. L.A. Donker, voorzitter van de Enquêtecommissie, dat door de SOE 'error of judgment' (onjuiste beoordelingen) waren gemaakt'..

'Het beschikbare materiaal was in volmaakte overeenstemming en wijst in één en dezelfde richting: 'kapitale blunders', wanneer men de minder harde term van de Enquêtecommissie prefereert, 'ernstige fouten'. En hij sluit de discussie af door te stellen: „Hier en daar zal wel iemand overblijven die zich

wenst vast te klampen aan veronderstellingen welke, dan onbewezen of zelfs onbewijsbaar, voor velen een aantrekkelijke sfeer geven van hysterie en van het sinistere. Het zij zo'.

'Zij hebben deze tragische episode naar beste weten weergegeven en menen tegelijk dat wij haar bevredigend verklaard hebben: niet van enige conspiratie [complot] is het Englandspiel het gevolg geweest, maar van falen aan Engelse kant'. Aldus L.A. Donker.

Geen inzage

„Voor een historicus is 'onbewijsbaar' een wel bijzonder boude stelling”, zegt Pieter Hans Hoets, die zich niet door De Jong heeft laten overtuigen. Hij wijst erop dat de Britse journalist Anthony Cave Brown in 1977 onthulde dat de Britten 'de geschiedschrijvers van de Tweede Wereldoorlog belemmeringen in de weg leggen om kennis te nemen van de unieke operaties die in zo belangrijke mate hebben bijgedragen tot de eindoverwinning'.

In zijn boek 'Bodyguard of lies' (Lijfwacht van leugens) uit 1977, over de Britse en Amerikaanse geheime diensten in de oorlog, meldt Brown dat de Britten in een memorandum van 5 augustus 1945 eisten „dat aan al diegenen die zich bezighouden met de geschiedschrijving van de Tweede Wereldoorlog geen enkele inzage werd verleend van originele regeringsdocumenten”.

Ook stelde hij vast dat de Britten op 25 mei 1945 van de London Controlling Section (LCS) eisten dat 'de geheimen van een misleidingsorganisatie, of onderdelen daarvan, als 'top secret' bewaard blijven, zowel nu als ook in vredestijd'....

Geheim

„Het bestaan van de LCS, die alle Britse geheime acties moest coördineren, was 35 jaar geheim gebleven”, vertelt Hoets.

„Brown, die voor zijn boek geen enkel document loskreeg van officiële Britse zijde, ontdekte gegevens over de dienst in stapels zeer geheime stukken die in 1975 door de Amerikanen waren gedeclineerd, tot grote consternatie van de regering in Londen”...

De Britse gegevens zijn volgens hem pas in het jaar 2042 toegankelijk. „Aanleiding voor de oprichting van de LCS was een memorandum, 'Strategie en misleiding', van Sir Archibald Wavell, opperbevelhebber van alle Britse strijdkrachten in het Midden-Oosten.

De Duitse Sicherheitsdienst bergt een buitgemaakte container. In een dergelijke zending zat het 'Plan for Holland', dat de SD volgens Hoets volstrekt op het verkeerde been heeft gezet

Als middelen voor misleiding noemde hij draadloze telegrafie, geheime zenders en speciale codes. Hij stelde vast dat elke misleiding geloofwaardig diende te zijn en dat elke actie strikt geheim moest zijn en

blijven en normaliter nooit onthuld mocht worden aan de eigen troepen. Dat hield in dat ook eigen bondgenoten zo nodig misleid moesten worden...”.

Sinister

Brown concludeerde: „Het was een krijgslist die een vreemde, zelfs sinistere toepassing zou krijgen, niet alleen onder de eigen troepen, maar ook onder de geheime agenten en verzetsorganisaties die betrokken zouden worden bij de toekomstige Geallieerde misleidingsoperaties”.

In 'Bodyguard of lies' schrijft hij echter nauwelijks over het Englandspiel. In 1987 kwam hij erop terug in een nieuw boek. 'C'. De biografie van Stewart Menzies, tijdens de oorlog hoofd van MI-6 en Churchills 'controleur misleiding'. Daarbij vermeldde hij echter dat de SOS-signalen van het eerste slachtoffer, Huib Lauwers, niet ontdekt werden in Londen en hij houdt zich verder bij de officiële Britse visie.

Hoets heeft aanwijzingen voor het tegendeel, maar pogingen om met Brown in contact te komen mislukten. „Ik vermoed dat hij gedacht heeft: ik heb genoeg aanwijzingen en bewijzen geleverd, laat de Nederlanders het geheim van het Englandspiel zelf maar oplossen”, merkt hij vertwijfeld op.

En hij legt uit dat de SOE, die in juli 1941 werd opgericht, duidelijk van MI-6 verschilde, „De agenten van de inlichtingendienst MI-6 werken in het geheim en laten geen sporen achter. De SOE, Churchills troetelkind, kreeg bij zijn geboorte twee opdrachten mee: 'Set Europe ablaze!' en 'Con - found the enemy!'; steek Europa in de fik en misleid de vijand.

De SOE-agenten zouden zich bezighouden met sabotage, ontploffingen en het parachuteren van wapens. Zij zouden de Duitsers alarmeren en doen uitkijken naar meer. Het Englandspiel werd er een onderdeel van”.

Trauma

Volgens Hoets hadden de Britten, en daarmee de Geallieerde legerleiding, zich drie doelen gesteld: de Duitsers wijsmaken dat de invasie aan het westfront bij Calais zou komen, het Russische front ontlasten en slachtingen als in de Eerste Wereldoorlog voorkomen.

„De basis voor de Britse misleidingsmanie werd in de Eerste Wereldoorlog gelegd”, legt hij uit. „Die vormde een traumatische herinnering”. Hij wijst op de uitzichtsloze loopgravenoorlog aan het westelijke front en de mislukte door -

braakpoging van de Dardanellen, de zeeëngte die Europees' en Aziatisch Turkije scheidt.

„Aan het eind van de oorlog waren er 1,1 miljoen Britten gesneuveld, ruim 500.000 vermist en ongeveer 2 miljoen zwaargewond. De belangrijkste les is geweest, dat massale aanvallen op goed verdedigde sterke vijandelijke stellingen en manschappen die weten waar de aanval komt, geen zin hebben”...

Sinds Rusland in juli 1941 door de Duitsers onder de voet werd gelopen, smeekte Stalin om een 'tweede front'. Het belang daarvan was duidelijk: wanneer de Russen zouden worden verslagen of zouden besluiten tot een afzonderlijke vrede met Duitsland, dan kwamen drie miljoen Duitse soldaten vrij om ingezet te kunnen worden aan het Westfront...

Operation Sledgehammer

Nadat de Amerikanen bij de oorlog betrokken raakten kwamen ze al in april 1942 met een ambitieus plan voor de invasie, 'Operation Sledgehammer' (Operatie Voorhamer), dat in eerste versie voorzag in een invasie in september 1942 met 100.000 man tussen Le Havre en Boulogne, waar een legermacht van uiteindelijk één miljoen Amerikanen in 1943 met het verjagen van de Duitsers moest beginnen.

Nog geen twee weken later was het doelwit alweer gewijzigd, in Brest (Bretagne) of Cherbourg (Normandië). Churchill hield het plan echter voor onuitvoerbaar. Hij wilde eerst Noord-Afrika heroveren en vervolgens de Duitse strijdkrachten langs de hele frontlijn van Noorwegen via Spanje tot Turkije uit elkaar trekken en hij concludeerde dat Sledgehammer het beste als schijnstoot in petto gehouden kon worden.

Hij vreesde echter dat de Amerikanen bij afwijzing van hun plan prioriteit zouden gaan geven aan de strijd tegen Japan. Hij hield Washington diplomatiek aan het lijntje en Roosevelt zond Stalin een telegram met de boodschap dat de invasie in Frankrijk nog in 1942 plaats zou vinden.

In de maanden die volgden ontdekten de Amerikanen zelf echter zoveel ha - ken en ogen aan hun plan, dat ze besloten ook de mogelijkheid van een Geallieerde landing in Frans Noord-Afrika te onderzoeken. Churchill kreeg zijn zin en 'Sledgehammer' kwam te vervallen.

Calais

Volgens Hoets werd het principebesluit van een invasie in Normandië door de Britten al in 1942 genomen, terwijl toen ook al duidelijk was dat de landing niet eerder dan in 1944 plaats zou vinden. „Het was nu zaak de Duitsers met alle ter beschikking staande middelen te misleiden en hun aandacht te vestigen op een vals punt: Calais”.

En hij noemt in zijn boek vijf acties die de Duitsers daarvan moesten overtuigen. Eén ervan, in augustus 1942, was de 'raid' die door 6.000 man werd uitgevoerd op Dieppe aan de Kanaalkust. Van hen kwamen er 4.300 om het leven [..]. De mini-invasie werd gezien als een enorme mislukking als gevolg van fouten in de coördinatie en onderschatting van het Duitse potentieel ter plaatse.

Maar admiraal Lord Louis Mountbatten verklaarde later: „Dieppe was de Grote Misleiding”. Hoets: „De bondgenoten Amerika en Rusland werden erdoor overtuigd dat een echte invasie in 1942 onmogelijk was. De Duitsers moesten erdoor gaan geloven dat een invasie op een open strand niet kon, en dat een echte landing dus bij een haven plaats zou vinden. En verder diende 'Dieppe' om ervaring op te doen”.

Bij een andere actie werden ontmaskerde Duitse spionnen 'omgedraaid', zodat ze voor de Britten gingen werken. En toen D-Day naderde werd in Kent een enorme militaire activiteit geënceneerd. Opmerkelijk is de overeenkomst tussen het Englandspiel en een soortgelijke SOE-actie in Frankrijk. Een Franse agent met de verzetsnaam Prosper werd in Frankrijk gedropt met de oproep verzetsgroepen te organiseren voor de invasie.

Hij kreeg een Engelandvaarder toegevoegd, Henri Déricourt, die er door de Britten terecht van verdacht werd een SD-agent te zijn [..]. Deze seinde onbekomerd naar Engeland, ontving agenten en speelde de post van het verzet door naar de SD. En daarin was te lezen dat de résistance zich moest voorbereiden op een invasie bij Calais.

De affaire bracht uiteindelijk meer dan duizend verzetsmensen achter de tralies, maar de Duitsers waren er eens te meer van overtuigd dat de aanval op het smalste punt tussen Engeland en Frankrijk zou komen. „Het Englandspiel zorgde, nog vóór de raid op Dieppe, voor de eerste vingerwijzing in de richting Calais”, beweert Hoets.

„Via Nederlandse SOE- agenten viel namelijk het 'Plan for Holland', een opdracht aan het Verzet om een leger van 1.070 man te recruteren voor sabotage-

acties, rechtstreeks in Duitse handen”. Volgens het plan was het nodig „maximale en vitale obstructie teweeg te brengen in het achterland van de vijand en hierdoor de aanvoer te verhinderen van versterkingen en reservetroepen, wanneer de tijd er rijp voor is”.

Alle verbindingen tussen Duitsland en Nederland en tussen België en Nederland - spoorwegen, wegennet, telegraaf/telefoon en vliegvelden - moesten daartoe minstens 72 uur worden afgesloten. Beloofd werd dat 14.980 kg aan wapens en explosieven zouden worden gedropt. George Jambroes, een reserve-artillerie-officier, werd aangewezen als top-organisator van het 'Plan for Holland' in Nederland.

Zijn komst, in de nacht van 26 op 27 juni 1942, werd via de door de Duitsers gecontroleerde radioverbinding aangekondigd. Hij werd samen met zijn marconist Sjef Bukkens onmiddellijk bij de landing gearresteerd. De Duitsers namen ook vier containers in beslag. Op één ervan stond een wit kruis. Erin bevond zich, ongecodeerd, het 'Plan for Holland'.

„De Duitsers traptten er in”, constateert Hoets. „SS-generaal Hans Rauter meldde vondst op 7 juli aan zijn hoogste baas Heinrich Himmler: „Dit concrete bevel bewijst dat de Engelsen een aanval op Nederland op het oog hebben, maar waarschijnlijk nog niet binnen zes weken”.

Slechts vier beleefden de Bevrijding

Englandspiel Jambroes was de vijfde Nederlandse agent die bij de landing werd gearresteerd. Het zouden er 43 worden, van wie 42 in de aaneengesloten periode tussen 29 mei 1942 en 22 mei 1943. Van de 54 SOE-agenten die in ons land werden gedropt, ontkwamen er slechts twee weer naar Engeland; twee verongelukten en de rest raakte in gevangenschap. Slechts vier beleefden de Bevrijding.

„Het leek erop dat de Duitsers het spel volledig beheersten”, zegt Hoets. „Met behulp van een verrader in het Verzet konden ze Huib Lauwers, de eerste agent die met zender was geland, arresteren. De agenten hadden, zo is voor de Enquêtecommissie bevestigd door kolonel Brook van de SOE, de opdracht bij gevangenneming zo weinig mogelijk te zeggen, maar in geval van nood mochten ze hun code af geven en zelfs voor de vijand gaan seinen [..].

Maar in geen geval mochten ze hun security check vrijgeven. De check van Lauwers was een fout in de 16e of 32e letter. Zou die ontbreken, dan wist Londen dat hij in gevangenschap was geraakt”. Lauwers 'vergat' zijn check, maar Londen leek dat niet op te merken. Jordaan, de tweede marconist die werd gearres -

teerd, deed dat eveneens, maar kreeg als boodschap terug: 'Onder-richt nieuwe marconist in gebruik security-check', wat betekent dat de 'vergis-sing' wel degelijk was opgemerkt, maar kennelijk verkeerd geïnterpreteerd.

Volgens Hoets hebben zeker acht marconisten de SOE op die manier gewaar-schuwd. Brook gaf voor de commissie overigens toe dat, nadat geconsta-teerd was dat de checks ontbraken, besloten werd toch met de opera-ties door te gaan.

Kwaad

Wat hem er niet van weerhield fel uit te halen naar de gevangen agen-ten: „De meesten hebben aan het spel der Duitsers meegewerkt, hoewel zij wis-ten dat daardoor de volgende agenten ook weer in handen van de Duitsers zou-den vallen”. Ook zei hij: „Men kan ten slotte op grond van het-geen men weet van de persoonlijkheid van de agent van oor-deel zijn, dat deze man nimmer voor de Duitsers zou werken”.

Hoets maakt zich daar nog steeds zichtbaar kwaad over. „Ze móchten voor de vij-and seinen! Dat was de opdracht van de SOE. Ze mósten dan hun security-check weglaten. Dat is gedaan door minstens acht marconisten!” „Dat weten wij”

In de BBC-documentaire 'SOE/Holland', die in 1984 werd uitgezon-den, werd de handelwijze van het SOE-hoofdkwartier een 'bijna onvoorstel-bare stommiteit' genoemd. De code-specialist van Bletchley Park, de crypto-loog Leonard Marks, voegt daaraantoe: „Al in 1942 heb ik 's avonds de telegram-men van de Hollandse agenten doorgenomen en geconstateerd dat geregeld de se-curity-checks weggelaten waren.

Ik ben toen gaan vragen bij mijn directe code-chef: 'Hoe zit dat?' 'O ja', was het antwoord, 'dat weten wij allang. Niets om je be-zorgt over te maken'. Ik liet het toen maar lopen. Totdat ik in januari 1943 de in-druk kreeg dat alle agenten vastzaten. Ik schreef toen een rapport aan mijn Sig-nals Chief: 'Ergens zit iets helemaal verkeerd: het hele Nederlandse ver-zet is in Duitse handen!'

Toen werd ik ineens in februari 1943 bij Collin Gubbins, hoofd operatione le ac-ties SOE, ontboden en die zei: 'Mr. Marks, hier mag u met nie-mand van de SOE over spreken. Onder geen enkele omstandigheid! Behalve met mij'. „Na dat rapport van Marks zijn nog zeventien SOE-agen-ten rechtstreeks in handen van de Duitsers gevallen, waarvan negen na dit ge-sprek”, constateert Hoets.

„De hele leiding van de SOE, van hoog tot laag, wist wat er aan de hand was.

Maar men is doorgegaan. Welbewust. Dat waren geen ‘kapitale blunders meer’, dat was ‘opzet’”.

En berustend voegt hij daaraan: „Maar die opzet wordt verklaarbaar wanneer men de conclusie trekt dat het Englandspiel door de Britse hoogste legerleiding is gebruikt om misleidende berichten in het kamp van de vijand te verspreiden, als onderdeel van een campagne die de aandacht moest afleiden van de juiste plaats van de invasie: Normandië.

Dat is gelukt. En daarom is hun dood niet, zoals sommige historici schreven, zinloos geweest”.

Zie de afstudeerscriptie van dr. J.P.M.H. Wolters (2003).
Dossier Nordpol. [‘Het Englandspiel onder de loep’](#)
[Universiteit van Amsterdam]